

СКАРГА ЯК ЗБРОЯ

Як захистити себе, якщо на вас подали замовну скаргу про плагіат

*Покроковий правовий алгоритм для науковця, викладача, керівника закладу освіти та
члена академічної комісії*

Адвокат, доктор юридичних наук, професор заслужений юрист України

ОЛЕКСАНДР ДРОЗДОВ

Адвокат, кандидат юридичних наук, доцент

ОЛЕНА ДРОЗДОВА

Адвокат, доктор філософії у галузі права

ІГОР КУТЕПОВ

КЛЮЧОВА ТЕЗА

Скарга — це лише повідомлення. Звіт антиплагіатної програми — лише інструмент пошуку збігів. Вина виникає не в інформаційному просторі, а виключно після законної, неупередженої та доказово обґрунтованої процедури.

Матеріал підготовлено станом на 12 серпня 2026 року

Україна • 2026

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

У цифрову епоху репутаційний вирок часто з'являється раніше за перший протокол комісії

О 09:10 науковець отримує повідомлення про скаргу. О 11:30 у соціальних мережах уже з'являється формула: «викрито плагіат». Увечері пошуковик підтягує заголовки, в яких слова «розпочато перевірку» і «плагіат доведено» фактично зливаються. Через пів року комісія може не встановити порушення — але цифровий слід уже живе власним життям.

Саме тому справи про академічну доброчесність давно перестали бути суто текстологічними. Це одночасно правова, доказова, репутаційна та кризово-комунікаційна справа. Захищатися лише поясненнями про відсоток збігів — запізніла тактика. Потрібно контролювати законність процедури від моменту реєстрації повідомлення, визначити право, чинне на дату створення й захисту роботи, перевірити кожне джерело та не дозволити перетворити сам факт скарги на публічну презумпцію вини.

ВАЖЛИВЕ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Термін «замовна скарга» у цій статті вживається як робоча гіпотеза: скарга може бути використана не стільки для виправлення академічного запису, скільки для завдання професійної або репутаційної шкоди. Такий мотив не презюмується. Його слід доводити сукупністю об'єктивних фактів — часом подання, координацією публікацій, характером вимог, дефектами джерел, комунікаціями та іншими доказами. Публічно звинувачувати заявника у «замовності» без доказів — окремий юридичний ризик.

Головне за 60 секунд

Скарга не дорівнює встановленому факту.	Комісія має перевірити компетенцію, допустимість, повноту й перевірюваність даних до переходу до суті.
Дату захисту не можна ігнорувати.	Старі дисертації перевіряються за вимогами, чинними саме на день захисту; застосовувати можна лише міру відповідальності, визначену законом на той час.
Відсоток збігів нічого не вирішує сам по собі.	Потрібний фрагментний аналіз авторства, хронології, цитування, спільних джерел, усталених формул і технічних помилок OCR.
Перші 24–72 години критичні.	Треба зафіксувати докази, отримати весь матеріал скарги, визначити процесуальний статус і встановити єдину лінію комунікації.
Репутацію захищають паралельно з процедурою.	Але без емоційних дописів, погроз і неперевіраних контрзвинувачень.
Порогове рішення комісії — не формальність.	Проміжне відкриття інколи складно оскаржити окремо, тоді як репутаційні наслідки виникають одразу.

1. Коли скарга про плагіат перетворюється на інструмент тиску

Академічна доброчесність потребує реального захисту. Справжній плагіат руйнує довіру до науки, нівелює працю автора та компрометує інституцію, яка присудила ступінь. Але саме суспільна чутливість до теми створює спокусу використати скаргу як дешевий і високоефективний спосіб політичної, кадрової, корпоративної або особистої боротьби.

Асиметрія очевидна: заявникові достатньо сформувати пакет файлів і запустити інформаційний привід, тоді як ученому, університету та експертам доведеться місяцями відновлювати джерела, редакції, нормативні вимоги й контекст десятків або сотень фрагментів. Штучний інтелект радикально здешевлює створення великих порівняльних таблиць, перекладів і «звітів». Водночас він може помилятися у бібліографії, вигадувати публікації, плутати дату оцифрування з датою видання, не бачити цитування у ширшому контексті та приписувати авторство тому, хто насправді користувався пізнішим джерелом.

У такій ситуації головним захистом від маніпуляції є не корпоративна солідарність і не автоматичне відкриття кожної гучної скарги. Головний захист — правова процедура: компетенція, доказовий поріг, правильне право в часі, незалежний склад, можливість бути почутим і мотивоване рішення.

ПРОФЕСІЙНА ФОРМУЛА

Не відсоток текстових збігів вирішує справу. Її вирішують правовий режим, доказ походження кожного фрагмента, хронологія джерел і справедливість процедури.

2. Правова карта після 31 липня 2026 року

Що саме дає Закон України «Про академічну доброчесність» № 4742-IX — і чого він не дозволяє

Новий Закон України «Про академічну доброчесність» встановив єдину рамку реагування. У загальній процедурі стаття 37 вимагає, щоб повідомлення містило фактичні дані, які вказують на можливе порушення і можуть бути перевірені. Якщо такого мінімуму немає, уповноважений орган має право залишити повідомлення без розгляду. Закон передбачає пороґове рішення, процесуальні права особи, механізми відводу й залучення зовнішніх експертів, а також вимогу повного, всебічного та доказового мотивування.

Для справ, у яких ставиться питання про позбавлення наукового ступеня, стаття 40 встановлює спеціальну модель: повідомлення подається до закладу або наукової установи, де ступінь було присуджено, чи до правонаступника; розгляд триває не більш як шість місяців; фінальним результатом є рішення про позбавлення або відмову у позбавленні; рішення оприлюднюється; апеляція до НАЗЯВО подається протягом 30 календарних днів.

Для старих робіт ключовими є перехідні положення. Вони дозволяють застосовувати нові процедури й гарантії, але одночасно встановлюють дві межі: дисертація перевіряється виключно за вимогами, чинними на день її захисту, а застосувати можна лише ту міру відповідальності, яка на момент діяння була визначена законом. Саме тут проходить принципова межа між «можна дослідити текст» і «можна сьогодні застосувати нову санкцію до подій двадцятирічної давності».

Пороґова стадія	Розгляд по суті	Старі дисертації
Чи є перевірювані фактичні дані? Чи належний адресат? Чи повний пакет? Чи законний склад органу?	Доступ до матеріалів, заперечення, участь у дослідженні доказів, незалежні експерти, мотивоване рішення.	Стандарти — на дату захисту. Санкція — лише та, що тоді була визначена законом. Заборона ретроактивного погіршення.

Порогова стадія

Розгляд по суті

Старі дисертації

БАЛАНС, ПРО ЯКИЙ ЛЕГКО ЗАБУТИ

Закон називає безпідставне залишення повідомлення без розгляду інституційним порушенням академічної доброчесності. Отже, комісія не має права «ховати» належно підтверджені факти. Але з цього не випливає обов'язок автоматично відкривати розгляд за неповною, неперевіреною або юридично некоректною скаргою. Потрібне мотивоване порогове рішення — не корпоративний захист і не механічний допуск.

3. Чому відкриття розгляду — вже юридично значуща подія

У традиційному процесуальному мисленні відкриття провадження вважають нейтральною технічною дією. У справах про академічну доброчесність це небезпечна ілюзія. Формально вина ще не встановлена. Фактично ж науковець може одразу зіткнутися з відстороненням від конкурсів, тиском усередині колективу, запитамі медіа, скасуванням запрошень, обережністю партнерів і лавиною публікацій.

Додатковий ризик полягає в тому, що проміжне рішення про прийняття скарги або початок її розгляду не завжди створює самостійні юридичні наслідки, які можна негайно оскаржити в суді. У постанові від 20 грудня 2024 року у справі № 120/11425/23 Верховний Суд розглядав проміжне рішення Комітету з питань етики НАЗЯВО як процедурний акт, що сам по собі не вирішує права особи. Це робить порогову обережність комісії ще важливішою: репутаційний ефект може настати зараз, а повноцінний судовий контроль — значно пізніше.

ЄСПЛ у справі «Олександр Волков проти України» наголосив на функції строків давності: вони забезпечують правову визначеність, захищають від застарілих вимог, які стає складно спростовувати, та зменшують ризик рішень на основі неповних доказів. У справі «Денісов проти України» Велика палата ЄСПЛ підтвердила, що серйозні наслідки для професійної репутації та кар'єри можуть торкатися сфери приватного життя за статтею 8 Конвенції. Ці підходи не означають автоматичної заборони перевірки старої роботи, але вимагають від комісії реальної оцінки давності, доказової доступності та пропорційності.

ЦИФРОВА РЕАЛЬНІСТЬ

Алгоритми пошукових систем не розрізняють фрази «подано скаргу», «відкрито розгляд» і «встановлено плагіат» так точно, як юрист. Тому навіть законне відкриття має супроводжуватися максимально нейтральною комунікацією та неприпустимістю передчасних висновків.

4. Покроковий алгоритм захисту

Дванадцять кроків — від першого листа до апеляції та відновлення репутації

01 Увімкніть режим юридичної кризи протягом перших 24 годин

Перша реакція визначає, чи будете ви керувати процесом, чи процес керуватиме вами.

- **Призначте одну особу**, яка координує правову позицію, документи та комунікацію.
- **Не публікуйте** емоційної відповіді до отримання повного тексту скарги та додатків.
- **Негайно збережіть** оригінал дисертації, автореферат, рукописи, публікації, бібліотечні довідки, листування, робочі матеріали та доступні архіви.
- **Фіксуйте** всі медійні публікації: URL, дата й час, скриншоти, відео, дописи, репости, коментарі та охоплення.
- **Не видаляйте** файли й не «виправляйте» старі електронні копії — це може зруйнувати доказову автентичність.

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

Мета першого дня — не довести відсутність плагіату в соціальній мережі, а зберегти доказову базу й не створити зайвих визнань або суперечностей.

02 Встановіть точний процесуальний статус

Фраза «на вас відкрили справу» часто приховує різні юридичні події.

- **З'ясуйте**, чи повідомлення лише зареєстроване, передане уповноваженому органу, допущене до розгляду, чи вже розглядається по суті.
- **Витребуйте** рішення, протокол, дату реєстрації, вхідний номер, внутрішній порядок, склад комісії, строки та порядок оскарження.
- **Уточніть**, чи йдеться про загальне порушення за статтею 37 Закону, чи про спеціальну процедуру позбавлення ступеня за статтею 40.
- **Зафіксуйте**, які саме вимоги заявника прийняті до розгляду, а які виходять за компетенцію органу.

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

Реєстрація листа не є встановленням факту. Програмний звіт не є рішенням. Початок розгляду не означає вини. Ці межі мають бути відображені в усіх офіційних повідомленнях.

03 Побудуйте «часову карту» права

У справах про старі дисертації дата — це не реквізит, а центр правової позиції.

- **Встановіть** точну дату захисту, рішення спеціалізованої вченої ради, рішення ВАК або атестаційного органу, дату видачі диплома.
- **Відновіть** редакції законів, урядових порядків, наказів і внутрішніх вимог, чинні на кожен юридично значущу дату.
- **Перевірте**, чи була на той час відповідна заборона, хто був її адресатом, яка процедура діяла і яка санкція була визначена саме законом.
- **Окремо дослідіть** строки апеляції, перегляду та давності, які діяли за тодішнім правовим режимом.

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

Перехідні положення Закону № 4742-IX не дозволяють механічно оцінювати роботу 2004 року стандартами 2026 року. Процедура може бути новою, але матеріальна оцінка і допустима санкція обмежені правом, чинним на час подій.

04 Перевірте компетенцію, належного адресата і законність складу

Навіть обґрунтовані сумніви не можуть розглядатися органом, який не має належних повноважень.

- **Чи саме цей заклад** присудив ступінь або є його правонаступником?
- **Чи створений** уповноважений орган рішенням належного колегіального органу, а його внутрішній акт набрав чинності до застосування?
- **Чи відповідають** склад, строк повноважень, кворум і спосіб голосування внутрішнім актам?
- **Чи має підписант** скарги повноваження діяти від юридичної особи; чи належні підпис, КЕП і довіреність?
- **Чи не створено ad hoc** правила саме під конкретну особу після надходження скарги?

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

За чинним законом подати повідомлення може будь-яка особа, яка має докази. Тому захист не слід будувати лише на тезі, що заявник «не є науковцем». Натомість треба перевіряти компетенцію, повноваження, форму, доказовий пакет і застосовне право.

05 Проведіть аудит допустимості й комплектності скарги

До розгляду має допускатися не гучна заява, а перевірюваний доказовий пакет.

- **Чи ідентифіковані** конкретні сторінки й фрагменти дисертації?
- **Чи наведено** повні бібліографічні дані, автора, видання, рік, сторінки та доступ до первинного джерела?
- **Чи існувало** джерело до створення спірного тексту, а не лише було завантажено в Інтернет раніше або пізніше?
- **Чи надані** не лише посилання, а повні автентичні копії джерел, придатні для перевірки?
- **Чи відповідає** порівняльна таблиця вимогам внутрішнього порядку; чи відкриваються файли; чи є OCR і метадані?
- **Чи сформульовано** конкретну норму, яка нібито порушена, саме в редакції на дату захисту?

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

Неперевірюваний опис, порожня таблиця, несправний файл, джерело без дати або загальна фраза «110 фрагментів» не повинні автоматично запускати багатомісячне провадження.

06 Зафіксуйте й автентифікуйте джерела

У старих академічних справах головна битва часто відбувається не навколо тексту, а навколо походження документа.

- **Отримайте** бібліотечні або архівні копії дисертації та заявлених джерел, а не покладайтесь на випадкові скани.
- **Зафіксуйте** контрольні хеш-суми файлів, технічні метадані, дату доступу, версію OCR та спосіб отримання копії.
- **Перевірте** каталоги, ISBN/ISSN, DOI, видавничі дані, архівні знімки вебсторінок і доменну історію.

- **Відрізняйте** дату видання від дати оцифрування, завантаження, індексації або зміни вебсторінки.
- **Якщо джерело** існує у кількох редакціях, порівнюйте саме ту редакцію, яка могла бути доступною авторові на час написання.

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

Хронологічно пізніше джерело не може доводити запозичення з нього. Воно може свідчити про зворотнє запозичення, спільне першоджерело або помилку атрибуції.

07 Розділіть текстову схожість і юридичний склад плагіату

Антиплагіатна програма шукає збіги; вона не встановлює автора, вину та застосовний стандарт.

- **Відокремте** законодавчі формулювання, назви органів, усталені юридичні конструкції, загальновідомі визначення та методологічні кліше.
- **Перевірте**, чи міститься посилання в попередньому реченні, на початку розділу, у примітці або списку джерел.
- **З'ясуйте**, чи обидва тексти не відтворюють спільне раніше опубліковане джерело.
- **Враховуйте** правила цитування, які реально діяли у відповідній галузі та році, а не сучасні редакційні стандарти.
- **Встановіть**, чи є збіг результатом OCR-помилки, машинного перекладу, різних транслітерацій або технічного форматування.

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

Програмний відсоток — це сигнал для ручної перевірки, а не презумпція академічного плагіату. Правове рішення має відповідати на питання «хто, коли, з якого джерела, без якого належного посилання і всупереч якій нормі».

08 Створіть фрагментну контрматрицю

Найпереконливіший захист — не загальна декларація про доброчесність, а точна відповідь на кожний епізод.

- **Для кожного фрагмента** зазначте сторінку дисертації, заявлене джерело, дату, контекст і застосовну норму.
- **Класифікуйте** епізод: належне цитування; спільне джерело; пізніше джерело; усталена формула; законодавчий текст; OCR-помилка; спірне авторство; реальний ризик.
- **Додайте** підтвердження: копію видання, архівну довідку, експертне пояснення, бібліографічний запис, попередню публікацію.
- **Не приховуйте** слабкі місця. Для них готуйте окрему юридичну оцінку умислу, істотності, стандарту часу та пропорційності наслідків.

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

Комісії легше сприйняти сотню кольорових збігів, ніж сотню окремих правових пояснень. Завдання захисту — повернути справу від враження до доказу.

Мінімальна структура фрагментної матриці

№	Фрагмент	Джерело і дата	Норма на дату захисту	Висновок захисту та доказ
---	----------	----------------	-----------------------	---------------------------

№	Фрагмент	Джерело і дата	Норма на дату захисту	Висновок захисту та доказ
1	Стор. ..., абзац ...	Назва, видання, сторінка; дата першої публікації	Конкретний акт і пункт у редакції на дату захисту	Напр.: джерело опубліковано пізніше; спільне першоджерело; посилання міститься у вступному реченні
2	Стор. ..., таблиця ...	Первинний статистичний масив; дата	Тодішні правила оформлення таблиць і даних	Напр.: відтворено офіційні дані; авторське оформлення відрізняється; джерело зазначено у підписі

09 Перевірте незалежність комісії та експертів

Упереджений склад не стає неупередженим лише тому, що названий «академічною комісією».

- **Витребуйте** рішення про призначення членів, їхні повноваження, декларації конфлікту інтересів і протоколи.
- **Перевірте** попередні публічні висловлювання, службові конфлікти, підлеглість, спільні проекти із заявником або авторами джерел.
- **Заявляйте** мотивований відвід, а не загальну недовіру.
- **Вимагайте** зовнішніх експертів із предметної галузі та окремо з текстології/академічного письма.
- **Ставте** експертам питання щодо авторства, хронології, правил цитування та меж програмної перевірки.

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

Конфлікт інтересів має оцінюватися не лише як доведена особиста заінтересованість, а й як обставина, що об'єктивно викликає обґрунтований сумнів у неупередженості.

10 Реалізуйте всі процесуальні права — письмово й своєчасно

Мовчання рідко сприймається як стратегія. У протоколі воно частіше виглядає як відсутність заперечень.

- **Ознайомтеся** з усіма матеріалами, включно з технічними звітами, метаданими, проміжними висновками й додатковими поданнями.
- **Просіть** розумний строк для відповіді на нові матеріали; не допускайте «доказів із засідання», які неможливо перевірити.
- **Подайте** письмові попередні заперечення щодо компетенції, строків, права в часі та допустимості до розгляду суті.
- **Беріть участь** у дослідженні доказів, ставте питання експертам, долучайте власні висновки й рецензії.
- **Вимагайте** відповіді в рішенні на кожний істотний аргумент і кожний спірний фрагмент.
- **Забезпечте** належну фіксацію засідання та отримайте копію протоколу.

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

Сильна апеляція будується не після негативного рішення, а під час первинного розгляду: кожне клопотання, відмова, новий доказ і процесуальне порушення мають бути зафіксовані.

11 Ведіть паралельну, але стриману репутаційну оборону

Правова тиша не повинна перетворюватися на інформаційний вакуум, який заповнює опонент.

- **Поширте** коротку нейтральну заяву: повідомлення отримано; факт порушення не встановлено; матеріали перевіряються; особа користується всіма правами та співпрацює з процедурою.
- **Не публікуйте** детальну фрагментну дискусію до завершення доказового аудиту.
- **Вимагайте** виправлення конкретних неправдивих фактичних тверджень, але відрізняйте їх від оціночних суджень.
- **Зберігайте** докази синхронізованої кампанії, джерел фінансування реклами, однакових текстів і передчасного витоку матеріалів.
- **Не переслідуйте** заявника за сам факт звернення до компетентного органу. Реагування можливе лише на конкретні неправомірні дії: підроблення, погрози, свідоме поширення неправдивих фактів, незаконне використання даних тощо.

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

Статті 277, 297 і 299 Цивільного кодексу України дають механізми відповіді, спростування та захисту честі, гідності й ділової репутації. Але кожна публічна вимога має бути юридично вивіреною, щоб захист не перетворився на зустрічний репутаційний ризик.

12 Заздалегідь побудуйте апеляційну архітектуру

Не чекайте фінального рішення, щоб уперше запитати: «Куди і в який строк оскаржувати?»

- **У справах** про позбавлення наукового ступеня оцініть апеляцію до НАЗЯВО: закон встановлює 30 календарних днів для оскарження рішення про позбавлення, відмови у позбавленні або бездіяльності.
- **Визначте**, які акти створюють самостійні правові наслідки й можуть бути предметом адміністративного позову, а які є лише проміжними.
- **За потреби** оцініть забезпечення позову — зупинення виконання рішення або інших незворотних наслідків, якщо є законні підстави.
- **Після остаточного** судового рішення проаналізуйте можливість конституційної скарги, якщо саме застосована норма закону, на вашу думку, порушує Конституцію.
- **Після вичерпання** національних засобів оцініть конвенційний трек: справедливий розгляд, правова визначеність, професійна репутація, ефективний засіб захисту.

ПРАВОВИЙ АКЦЕНТ

Апеляція не повинна повторювати первинні пояснення. Вона має показувати помилку права, дефект доказу, порушення процедури, конфлікт інтересів, непропорційність і відсутність відповіді на істотні аргументи.

5. Дві постанови Верховного Суду, які не можна читати поза контекстом

У червні 2025 року Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду сформулював два різні підходи до перевірки старих дисертацій. Для захисту недостатньо процитувати зручну тезу. Треба встановити, до якого фактичного й нормативного режиму належить конкретна справа.

Критерій

Справа № 440/4500/24
25.06.2025Справа № 560/8264/24
03.06.2025

Критерій	Справа № 440/4500/24 25.06.2025	Справа № 560/8264/24 03.06.2025
Факти	Дисертація захищена у 2002 році. Застосовувався старий атестаційний режим, зокрема Порядок № 644.	Захист відбувся 25.06.2014, але остаточне рішення Атестаційної колегії — 23.09.2014, уже після набрання чинності Законом «Про вищу освіту» 2014 року.
Головний висновок	Суд наголосив на статтях 19 і 58 Конституції, відсутності законодавчого поняття й санкції до 2014 року та десятирічній межі пункту 46 Порядку № 644.	Суд розглянув академічну доброчесність як триваючі правовідносини та допустив перевірку незалежно від дати захисту за умови належної процедури.
Що це означає	Для робіт 2002–2004 років рішення є сильним аргументом проти ретроактивної санкції та відновлення вже спливної межі перегляду.	Рішення не можна автоматично переносити на роботу 2004 року, бо юридично значуще остаточне присудження у цій справі відбулося в іншому — уже законодавчо оновленому — режимі.
Після Закону № 4742-IX	Сам факт старої дати вже не завжди блокує дослідження тексту, адже перехідні положення прямо передбачили перевірку старих робіт. Але старі вимоги, стара законодавча санкція і правова визначеність залишаються ключовими.	Теза про можливість перевірки підтримує ширший підхід, але не скасовує імперативу: оцінювати за вимогами на дату захисту і не застосовувати нову міру відповідальності ретроспективно.

ПРАКТИЧНИЙ ВИСНОВОК

Для дисертації, наприклад, 2004 року справа № 440/4500/24 є ближчою за часом і нормативним середовищем. Справа № 560/8264/24 не може бути проігнорована, але потребує відмежування: у ній остаточне атестаційне рішення було ухвалене після набрання чинності Законом 2014 року. Комісія повинна прямо пояснити, чому вона застосовує один підхід і чому інший не є належним аналогом.

6. «Замовність» як доказова гіпотеза: червоні прапорці

Жодна з наведених нижче обставин окремо не доводить зловживання. Але їхня сукупність може обґрунтовувати вимогу особливо ретельної перевірки мотивів, джерел, витоків інформації та конфліктів інтересів.

- Медійні публікації з'являються до офіційного повідомлення особи або до рішення про початок розгляду.
- Однакові формулювання синхронно поширюють різні акаунти, сайти або організації.
- Подання збігається з конкурсом, виборами ректора, призначенням, судовою справою, дисциплінарним конфліктом чи публічною позицією вченого.
- Заявник вимагає відставки, звільнення або анулювання інших статусів ще до перевірки матеріалів.
- Порівняльна таблиця містить джерела, оприлюднені пізніше за дисертацію, неіснуючі бібліографічні посилання або ознаки машинної генерації без верифікації.
- Після спростування окремих епізодів обсяг звинувачень постійно змінюється, але публічна кампанія триває незмінно.
- Матеріали, які мали бути відомі лише комісії чи заявнику, з'являються у медіа без законного пояснення.
- Скарга містить вимоги, які явно виходять за компетенцію адресата, але мають максимальний репутаційний ефект.

ПРАВИЛО БЕЗПЕКИ

Не називайте скаргу «замовною» у публічній заяві лише тому, що вона незручна або подана опонентом. У юридичному документі краще писати про «ознаки інструментального використання процедури», «можливий конфлікт інтересів», «скоординоване поширення інформації» та наводити конкретні факти.

7. Скринька Пандори: звернення до академічних комісій

Комісія з академічної доброчесності стоїть не лише перед конкретною скаргою. Вона формує прецедент для всієї академічної спільноти. Сьогодні повідомлення подано щодо відомого професора, ректора, декана або завідувача кафедри. Завтра за тією самою моделлю — із сотнями автоматично згенерованих збігів — скаргу можуть подати щодо кожного члена самої комісії.

Це не аргумент на користь кругової поруки. Це аргумент на користь однакового процесуального стандарту. Якщо для відкриття достатньо самого гучного заголовка, антиплагіатного відсотка або політичної доцільності, університет відкриває скриньку Пандори. У середовищі, де більшість учених десятиліттями працювали за різними бібліографічними стандартами, де старі тексти оцифровуються з помилками, а штучний інтелект здатний за години створити сотні порівнянь, безпорогова процедура перетворюється на інструмент взаємного знищення.

Особливо вразливими є науковці, які займають адміністративні посади. Сама тривалість розгляду — до шести місяців — може бути використана як репутаційна санкція без рішення: достатньо постійно повторювати, що «справа перебуває на розгляді». Навіть остаточна відмова у позбавленні ступеня не завжди поверне втрачені можливості та не витіснить із пошукової видачі перші звинувачення.

Десять запитань, на які комісія має відповісти до початку розгляду

1. Компетенція	Чи належить питання цьому закладу, цьому органу та саме цій процедурі?
2. Перевірюваність	Чи є конкретні фактичні дані, а не припущення, риторика або лише програмний відсоток?
3. Комплектність	Чи надано повну роботу, порівняльну таблицю, автентичні джерела, дати, сторінки та належні файли?
4. Право в часі	Які саме вимоги діяли на дату захисту, і чи назвав їх заявник?
5. Санкція	Чи була запитувана міра відповідальності визначена законом на момент діяння?
6. Остаточність	Чи існували спеціальні строки перегляду і чи не спливали вони; як це співвідноситься з правовою визначеністю?
7. Хронологія джерел	Чи могло заявлене джерело реально передувати дисертації?
8. Неупередженість	Чи відсутні конфлікти інтересів, попередні висловлювання й адміністративна залежність?
9. Репутаційні запобіжники	Як комісія не допустить витоку, передчасної кваліфікації та змішування скарги з вироком?
10. Мотивованість	Чи зможе орган у пороговому рішенні чітко пояснити, чому матеріал допущено або залишено без розгляду?

ЗВЕРНЕННЯ ДО ЧЛЕНІВ КОМІСІЙ

Виважена порогова перевірка — не приховування плагіату. Це захист академічної доброчесності від її ж інструменталізації. Комісія має бути достатньо сміливою, щоб відкрити обґрунтовану справу, і достатньо незалежною, щоб залишити без розгляду матеріал, який не проходить доказового та правового мінімуму.

8. Безстрокова перевірка: майбутнє конституційне питання

Закон № 4742-IX прямо передбачив можливість перевіряти дисертації, захищені до його набрання чинності, але зобов'язав застосовувати вимоги, чинні на день захисту, та лише ту міру відповідальності, яка тоді була визначена законом. Це компроміс між очищенням академічного запису і заборonoю ретроактивного покарання. Проте він не усунув усіх питань.

Якщо правозастосування перетворить цю норму на безстрокове відновлення вже завершених процедур і спливлих строків, може постати питання про відповідність статтям 8, 19 і 58 Конституції України: правова визначеність, передбачуваність, дія органів лише в межах повноважень, незворотність норм, що погіршують становище особи. Окремо виникає питання ефективності захисту через десятки років, коли робочі матеріали знищені, свідки недоступні, первинні видання втрачені, а стандарти цитування докорінно змінилися.

Порівняння з кримінальним правом не є прямою юридичною аналогією: академічна відповідальність має іншу природу. Проте воно гостро показує проблему пропорційності. Кримінальний кодекс за загальним правилом знає п'ятнадцятирічний строк давності навіть для особливо тяжких злочинів, із визначеними законом винятками. Якщо академічний статус можна переглядати через двадцять, тридцять чи сорок років, закон має бути винятково чітким щодо підстав, доказового стандарту, санкції та процесуальних гарантій.

Тому в перспективі окремі положення Закону або, що імовірніше, їхнє конкретне тлумачення судами можуть стати предметом конституційної скарги після остаточного судового рішення. Йдеться не про право на плагіат і не про «імунітет давності», а про інше: чи може держава без чіткої межі та передбачуваного закону відновлювати каральні наслідки завершених десятиліття тому правовідносин.

КЛЮЧОВЕ РОЗМЕЖУВАННЯ

Перевірити історичний текст, встановити науковий факт, врахувати старі запозичення у поточній діяльності та позбавити вже присудженого ступеня — це чотири різні правові дії. Комісія не має права зливати їх в одну автоматичну формулу.

9. Чого робити не можна

- ✗ Не визнавати «для спокою» те, чого ви не перевірили.** Навіть побутова фраза «можливо, десь не поставив посилання» може стати центральним доказом.
- ✗ Не воювати з усією академічною спільнотою.** Загальні звинувачення «у всіх так» не захищають і підривають довіру.
- ✗ Не тиснути на комісію адміністративними ресурсами.** Будь-яке втручання посилює підозру й створює окремі ризики.
- ✗ Не знищувати та не переписувати цифрові матеріали.** Автентичність важливіша за косметичне виправлення.
- ✗ Не звинувачувати заявника у злочині без доказів.** Право на звернення захищається Конституцією; відповідальність можлива лише за конкретні неправомірні дії.

✗ **Не покладатися лише на титули й репутацію.** Авторитет не замінює фрагментного аналізу, так само як скарга не скасовує презумпції доброчесності.

✗ **Не чекати фінального рішення.** Після нього виправити невнесені до протоколу аргументи значно складніше.

10. Що робить спеціалізований адвокат у такій справі

Правова допомога у справах про академічний плагіат не зводиться до написання одного заперечення. Це міждисциплінарний проєкт, у якому мають працювати право, текстологія, бібліографія, цифрова криміналістика та кризові комунікації.

Експрес-аудит перших 24–72 годин	процесуальний статус, ризики, строки, комунікація, збереження доказів.
Темпоральна правова матриця	визначення законодавства на дату створення, захисту, остаточного присудження та теперішнього розгляду.
Аудит скарги і цифрових файлів	КЕП, метадані, OCR, повнота додатків, хронологія джерел, автентичність видань.
Фрагментна контртаблиця	правова та текстологічна відповідь щодо кожного заявленого епізоду.
Представництво перед комісією	клопотання, відводи, питання експертам, участь у засіданнях, контроль протоколу й мотивування.
Апеляційний і судовий захист	НАЗЯВО, адміністративний суд, забезпечення позову, конституційна скарга та конвенційна перспектива.
Репутаційний протокол	юридично безпечна публічна позиція, спростування неправдивих фактів і документування інформаційної кампанії.

КОЛИ ЗВЕРТАТИСЯ ПО ДОПОМОГУ

Не після того, як рішення оприлюднено, а одразу після першого офіційного листа — або навіть після достовірної інформації про підготовку скарги. Ранній аудит дає змогу зберегти докази, сформулювати єдину позицію та не допустити процесуальних помилок, які пізніше неможливо виправити.

11. Практичний чек-лист: 24 години, 7 днів, 30 днів

ПЕРШІ 24 ГОДИНИ	ПЕРШІ 7 ДНІВ	ДО 30 ДНІВ
□ не коментувати суть без матеріалів □ отримати повний пакет □ зберегти оригінали й метадані □ визначити координатора □ зафіксувати медійну хвилю	□ встановити процесуальний статус □ подати запит на матеріали □ побудувати часову карту права □ перевірити склад і конфлікти □ почати фрагментну матрицю	□ завершити правовий висновок □ подати заперечення й відводи □ залучити експертів □ затвердити комунікаційний протокол □ підготувати апеляційний сценарій

12. Висновок: захищати треба і науку, і людину

Академічна доброчесність втрачає сенс, якщо стає приводом для презумпції вини, ретроактивного покарання або інформаційного самосуду. Так само вона втрачає сенс, якщо комісія формально прикриває

очевидні порушення. Правильний шлях проходить між цими крайнощами: високий доказовий стандарт, правильне право в часі, незалежний склад, реальна можливість захисту та рішення, яке можна пояснити не лише академічній корпорації, а й суду.

Для вченого головне правило просте: не чекати, поки скарга стане репутаційним вироком. Для комісії правило ще відповідальніше: не відкривати скриньку Пандори без належного правового й доказового ключа. Завтра за тим самим стандартом оцінюватимуть уже вашу роботу, ваші рішення і вашу неупередженість.

У таких справах пізній захист майже завжди складніший і дорожчий за ранній. Конфіденційний правовий аудит, проведений у перші дні, дає змогу відокремити реальні ризики від маніпуляції, побудувати доказову стратегію та захистити не лише диплом, а й професійне ім'я.

ПОТРІБЕН СТРАТЕГІЧНИЙ ЗАХИСТ?

Правовий супровід адвоката професора **Олександра Дроздова**, адвоката доцента **Олени Дроздової** та адвоката, доктора філософії у галузі права **Ігоря Кутепова** може охоплювати повний аудит скарги, захист перед академічною комісією, експертну та судову стратегію, а також юридично безпечний репутаційний протокол.

Результат кожної справи залежить від її документів і фактів; жодна консультація не може гарантувати наперед визначене рішення.

З Богом!

13. Нормативні та судові джерела

Наведені джерела слід застосовувати у чинній редакції та з урахуванням конкретних дат, статусу роботи, внутрішніх актів закладу і фактичного складу справи.

1. [Закон України «Про академічну доброчесність» від 18.12.2025 № 4742-IX](#) — статті 17, 20, 36, 37, 40; розділ VI
2. [Конституція України](#) — статті 8, 19, 40, 55, 58
3. [Постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.1997 № 644](#) — історична редакція, чинна у 2004 році — зокрема пункти 16, 46–50
4. [Постанова Верховного Суду від 25.06.2025 у справі № 440/4500/24](#) — право в часі, пункт 46 Порядку № 644, правова визначеність
5. [Постанова Верховного Суду від 03.06.2025 у справі № 560/8264/24](#) — підхід до триваючих правовідносин і перевірки незалежно від часу
6. [Постанова Верховного Суду від 20.12.2024 у справі № 120/11425/23](#) — процедурний характер проміжного рішення про прийняття скарги
7. [Рішення Конституційного Суду України від 09.02.1999 № 1-рп/99](#) — незворотність дії нормативно-правових актів у часі
8. [Рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 № 5-рп/2005](#) — правова визначеність як елемент верховенства права
9. [Oleksandr Volkov v. Ukraine, заява № 21722/11, рішення від 09.01.2013](#) — строки, правова визначеність і давність дисциплінарних претензій
10. [Denisov v. Ukraine \[GC\], заява № 76639/11, рішення від 25.09.2018](#) — серйозний вплив професійних наслідків на приватне життя та репутацію
11. [Цивільний кодекс України](#) — статті 277, 297, 299
12. [Кримінальний кодекс України](#) — стаття 49 — лише як порівняльний аргумент пропорційності, не пряма аналогія

Про авторів

Олександр Дроздов — український адвокат, доктор юридичних наук, професор кримінального процесу, заслужений юрист України; фахівець із практики ЄСПЛ, конституційної юстиції та складних міждисциплінарних правових стратегій.

Олена Дроздова — українська адвокат, кандидат юридичних наук, доцент; фахівець із практики ЄСПЛ.

Ігор Кутепов — український адвокат, доктор філософії у галузі права, фахівець з питань захисту конституційних прав.

Юридичне застереження. Ця стаття має інформаційно-аналітичний характер і не є індивідуальним правовим висновком. Конкретна стратегія залежить від повного тексту скарги, додатків, дат, внутрішніх актів, складу комісії та чинної судової практики.